

Жуков С.М. Феноменология духовности и процесс воспитания.

В статье предпринята попытка всестороннего рассмотрения сущности духовности, ее структурного строения, соотнесение таких понятий как духовность, человек, культура, общество и воспитание.

Zhukov S. Phenomenology of spirituality and process of education

Attempt of all-round examination in main point of spirituality, its structure, correlation of such ideals as spirituality of a person culture, society and education are undertaken in this article.

УДК 371.134:7

Кайдановська О.О.

Київський національний педагогічний
університет імені М.П.Драгоманова

ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні тенденції розвитку вищої освіти України, проаналізовано різні підходи до оновлення мистецької освіти у сучасних науково-педагогічних теоріях.

Актуальність проблеми. Розгляд питань відбору, розробки та впровадження у вищій освіті України перспективних технологій, моделей і систем навчання є актуальним і має базуватися на всебічному та ґрунтовному аналізі сучасних тенденцій, закономірностей розвитку суспільного життя, досягнень зарубіжної і вітчизняної філософської, психолого-педагогічної науки, вивченні досвіду методистів та практиків. Інтеграція України у світові економічні та культурні структури потребує нового ставлення до розбудови системи вищої освіти, що вимагає науково-теоретичного обґрунтування прогресивних педагогічних технологій і підходів.

Вагоме місце належить системі мистецької освіти як специфічній освітній галузі, яка одночасно є системою цілеспрямованого формування національної культури, творчої особистості, і результатом соціокультурної діяльності суспільства. Базована на поєднанні світового та вітчизняного досвіду, вища мистецька школа здатна забезпечити відтворення і розвиток інтелектуального потенціалу країни та належне місце держави серед світової спільноти.

Проблем діяльності вищих закладів освіти в Україні, шляхів удосконалення, раціоналізації управління закладами освіти, адаптації до нових ринкових умов, особливостей надання освітніх послуг та наближення їх до світових стандартів торкаються праці Р.Антонюк, В.Барановського, А.Бичко, Д.Гарасіної, І.Зязюна, В.Зубка, В.Козакова, К.Корсака, О.Кузь, В.Кушніра, В.Подкопаєва, О.Тимошенка, А.Чебикіна, В.Чернеця, В.Шейка, В.Шульгіної.

Стратегія розвитку вищої освіти полягає у діалектичному поєднанні, з одного боку, глобального інтеграційного процесу (регіональна, національна, міждержавна інтеграція та інтеграція у міжнародний освітній простір), а з другого, – локальних процесів інтенсивного розвитку вищих закладів освіти, посилення їх автономії, збереження кращих університетських традицій, підвищення якості та рівня освіти. Прагнення до оптимального поєднання диференціації та інтеграції стає характерною рисою сьогодення [1].

Мистецька освіта як підсистема вищої освіти України, спрямована на розвиток у людини спеціальних здібностей і смаку, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій, здатності до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та вдосконалення власної почуттєвої культури. В основу її змісту покладено принцип об'єднання різних видів мистецтва [3].

За соціальним призначенням мистецька освіта відіграє важливу роль у розв'язанні проблем державотворення, виступаючи основою духовного розвитку національної культури і гарантом розвитку особистості. Вона є достатньо адаптованою до вирішення проблеми підготовки і виховання соціуму нової генерації з огляду на нові освітні цілі, що постали перед людством.

На основі аналізу науково-педагогічних досліджень з проблем розвитку мистецької освіти визначена **мета** дослідження, розв'язання якої призведе до визнання пріоритетних освітніх принципів і підходів.

Інтегративний підхід.

Термін “інтеграція” походить від латинського «*integratio*», що у перекладі означає відновлення, відбудова, наповнення. У словниковій літературі цей термін тлумачиться як об'єднання в єдине ціле раніше ізольованих частин, елементів, компонентів, що супроводжується ускладненням і зміцненням зв'язків і відношень між ними. Категорію інтеграції пов'язують з виникненням якісно нових аспектів, трансформацією об'єктів, які з'являються у результаті утворення та взаємопроникнення істотних зв'язків між речами, процесами, явищами і визначають їх функціонування. Ядром поняття “інтеграція” є впорядкування неоднорідних складових у певну цілісність, систему, що має потенціал розвитку і тісно взаємодіє з такими категоріями, як система, цілісність, синтез, комплексність.

Об'єктивність інтеграції у освіті пов'язана із сучасною концепцією неперервності мистецької освіти (Т.Десятов, В.Радкевич), яка враховує рівні інтеграційних процесів у суспільстві та їх вплив на структуру і функції навчання. Побудова системи неперервної мистецької освіти потребує вивчення питань інтеграції її змісту з потребами виробництва, економікою, екологією, соціальним замовленням та інтегративний взаємозв'язок різних ступенів неперервної освіти.

Інтеграційний процес у навчанні становить міждисциплінарний рух знання до цілісності, яка передбачає системне вивчення об'єкта, виступає логічним результатом змін у кожній із взаємодіючих систем знань і є джерелом виникнення нових тенденцій до їх інтеграції. Поняття інтеграції знань тлумачиться як цілісний процес взаємодії та взаємопроникнення різних систем знань, котрий виражається у виникненні їх інтегрованих форм, узагальнюючих

теорій та „наскрізних” методів пізнання, ущільненні та взаємообміні інформації, діалектизації та логізації, фундаменталізації та спеціалізації, посиленні міждисциплінарності та комплексності, у результаті чого створюється нова інтегративна цілісність, що проявляється через єдність протилежних процесів конвергенції та дивергенції [1].

М.Сова визначає очевидну взаємозалежність всіх сфер пізнання від міждисциплінарної інтеграції, що виражається у багатоаспектному переплетінні проблем, предметів і методів пізнавальної діяльності та реалізується у таких проявах, як: формування нових дисциплін, теорій, концепцій інтегрованого характеру; поява універсальних епістемічних феноменів; асиміляція базовою дисципліною інструментарію іншої (що бере участь в інтеграції); синтез взаємодіючих знань; виникнення нової інтегрованої галузі знання, котра екстраполюється за межі певної предметної сфери завдяки виробленню загальних методів пізнання.

Наукова концепція взаємодії і інтеграції мистецтв у навчанні (Б.Юсов, Г.Шевченко) стверджує, що такий підхід стимулює творчу діяльність та створює оптимальні умови навчання і самореалізації особистості, ефективно формує усвідомлення різних функцій мистецтва та його цілісності і синкретичності.

Синергетичний підхід.

Головною метою нової гуманістичної парадигми освіти є демократизація управління педагогічним процесом, досягнення рівноправних стосунків між суб'єктами педагогічної взаємодії, що найбільш ефективно, на наш погляд, може забезпечуватись за умови синергетичного підходу в організації педагогічного процесу. Наука синергетика виступає сьогодні в ролі теорії самоорганізації системи освіти, досліджує її механізми, здійснює аналіз нестабільності, нелінійності, випадковості, як засобів розвитку (А.Боблоянц, О.Князева, Г.Ніколіс, І.Пригожин, І.Стенгерс, Г. Хакен).

Синергетика (з грец. – «співдружність, колективна поведінка») як новий міждисциплінарний напрям науки успішно використовується для моделювання багатьох процесів соціального життя та, зокрема, у розробці стандартів вищої освіти. Синергетичний підхід визначає розумні межі керованості, вчить не боятися деякої неминучої анархії, навіть хаосу, визначаючи його позитивну роль у розвитку системи, вчить враховувати випадковості, значущі для розвитку людини і суспільства в цілому, і повинен стати стилем мислення в організації управління вищою освітою.

Методологічні установки синергетики кардинально змінюють традиційні уявлення про пізнавальний процес у межах вищого навчального закладу, трактуючи його як організм, здатний до самокоригування і пошуку нових альтернативних шляхів розвитку. Методологія синергетичного підходу базується на принципах:

- самоорганізації, коли розвиток системи відбувається у напрямку, визначеному її власною структурою в процесі обміну інформацією, що здійснюється у кожній точці такої системи, а не тільки на її границях;

- самоструктурування як визначення архітектури і композиції системи у кожний конкретний період її існування виключно внутрішніми властивостями самої системи;
- резонансності управління як ефективності топологічно правильно організованого впливу;
- багатоваріантності шляхів еволюції системи, зумовленої нелінійністю причинних ланцюгів.

Ідеї синергетики не знижують актуальності системної методології, доповнюючи її на новому якісному рівні, що передбачає: по-перше, визнання здатності студента до самоорганізації, активного творчого конструювання власного внутрішнього світу і багатоваріантної навчальної діяльності, по-друге, визнання ефективності потенціалу цілісної системи особистісних якостей, що формується шляхом безперервного обміну інформацією з навколишнім світом.

Синергетика заснована на ідеях системності, цілісності світу, нелінійності (тобто багатоваріативності, незворотності), глибинного взаємозв'язку хаосу і порядку, випадковості і необхідності. Вона вивчає відкриті системи, що знаходяться в стадії становлення, де відбуваються несподівані повороти, пов'язані з вибором шляхів подальшого розвитку. Таким відкритим, нелінійним, що складається з багатьох чинників зі складними взаємозв'язками, віддаленими від рівноваги, з ознаками самоорганізації, самопобудови, є педагогічний процес у вищій школі [1]. Синергетичний підхід розширює уявлення про педагогічну реальність і дає змогу створити нові прикладні методології дослідження та організації певних аспектів педагогічного процесу, однак не може стати універсальним методом розв'язання теоретичних і методологічних проблем педагогіки як системи.

Системно-синергетичний підхід до розуміння педагогічної реальності використовували у своїх дослідженнях В.Крилов, В.Лутай, Л.Новикова, В.Редюхін, В.Розін, С.Шевельова. Саме синергетика у поєднанні з системною закономірністю закріпила у педагогічному процесі мінливість, невизначеність, хаотичність, нестійкість, катастрофічність як природні характеристики її стани, а не прикрі непорозуміння, що докорінно змінило уявлення про педагогічну реальність, управління нею та її організацію. Отже, поєднання таких полярних наукових напрямків стає можливим на основі використання принципу системності.

Культурологічний підхід.

Система мистецької освіти України розглядається науковцями як підсистема соціально-культурної сфери (С.Волков, Л.Кондрацька, Н.Миропольська, О.Рудницька, О.Шевнюк, О.Щолокова), що обумовлює пріоритетність культурологічного підходу у навчанні. Сучасні моделі культурологічної підготовки майбутніх фахівців спрямовані на реалізацію творчих можливостей особистості як “людини культури”. Антропологічна концепція культурологічної підготовки наслідує ідеї культурно-історичної освітньої парадигми (Л.Виготський, Б.Мещеряков, І.Зязюн, О.Олексюк, Г.Шпет, Є.Ямбург) розглядає культуру як характеристику людської особистості, як якість, що насамперед притаманна індивіду, а потім суспільству.

Культурологічний підхід у мистецькій педагогіці актуалізує в процесі освоєння знань особистісні смисли, цінності, відношення, зафіксовані в суб'єктному досвіді студента. В результаті майбутній фахівець переходить на якісно новий рівень з домінантою критичної та суб'єктної позиції по відношенню до соціальної та професійної діяльності [4].

Культурологічна підготовка також сприяє вирішенню проблеми трансляції нормативних соціальних цінностей, які забезпечують цілісність і консолідацію суспільства. Дійсно, неповноцінною є широка загальнокультурна компетентність випускника поза особистісним емоційним ставленням до цінностей культури.

У мистецькій педагогіці більш вживаним є поняття художньої культури людини, яка складається залежно від ступеня і характеру освоєння нею творів мистецтва. Головним завданням є знайти та збагнути особистісний смисл художнього, що міститься в творі мистецтва. У різних трактуваннях художньої культури представлено те загальне, що притаманне цьому поняттю в цілому – розвиток естетичного погляду на світ, на феномен людини в житті і в світі.

Культурологічний підхід у мистецькій освіті визначає предметом її вивчення не пам'ятки культури і матеріального життя, взяті самі по собі, не логічні поняття, і категорії мистецтвознавства, а людину як особистість і людину в суспільстві.

О.Шевнюк визначає культуру інтегративним компонентом змісту освіти як процесу і результату становлення суб'єкта культури у природо-соціокультурному середовищі, що функціонує в якості універсального способу самозбереження і розвитку культури на основі відтворення духовно-практичного досвіду поколінь в особистісному світі людини [4]. Таке суб'єктне тлумачення культурологічної підготовки визначає її як процес входження особистості в інтегральне поле культури, що виявляється в об'єднанні до того розмежованих мистецтвознавства, літературознавства, релігієзнавства, етики, естетики, всесвітньої історії проблемою духовного життя людини і суспільства у різних національних та історичних картинах світу. Це дозволить студентові цілісно осмислити розвиток і взаємодію мистецьких явищ у соціально-історичному контексті.

Позиції культурологічного підходу розширюють межі традиційного навчання мистецькознавчих дисциплін по-перше, через активізацію не лише чуттєвого сприйняття світу, а й відтворення культурної діалектики самого процесу пізнання світу; по-друге, світоглядний характер культурологічної освіти студента визначає необхідність в її складі не тільки духовних форм людської діяльності, а також природничих знань, технологій предметного середовища, продуктів соціально-економічного розвитку суспільства, що розглядаються із загальнокультурної точки зору. Культурологія залучає також до задач виховання і буденні, повсякчасні потреби людини, осмислення і проектування власної поведінки.

У межах культурологічної підготовки здійснюється соціалізація освіти – перетворення її на засіб отримання професії перед виходом на ринок праці. Сьогодні спостерігається підвищений запит роботодавців до загального культурного рівня молодих працівників, до широти світобачення й готовності

толерантно ставитись до вимог замовників та надалі досягати мультикультурний простір.

Принцип системності у поєднанні з культурологічним напрямком професійної мистецької підготовки дозволить подолати хаотичність у підборі навчального матеріалу з різних культурних сфер, структурувати колосальний інформаційний потік за допомогою гносеологічної установки при вивченні культурних явищ на їх інтеграцію в історичних і національних позиціях.

Проблемі інформатизації вищої освіти присвятили свої праці В.Биков, Ю.Долгоруков, К.Зуєв, І.Носова, С.Сисоєва, М.Шкіль. Суттєві можливості впливу інформаційних технологій на організаційні форми, методи і результати навчального процесу інтенсивно досліджуються науковцями, це, зокрема, створення новітніх комп'ютерних технологій навчання у вищій школі (В.Баженов, В.Барбарук, І.Булах, І.Голіцин, В.Гуменюк, І.Жуков, І.Карімов), психолого-педагогічне забезпечення комп'ютерних технологій (І.Богданова, Ю.Васьков, М.Жалдак, Л.Панченко, Т.Тихонова, О.Трофімов),

У процесі підготовки фахівців мистецького профілю традиційні форми і методи роботи поступово оновлюються новими технологічними рішеннями, необхідність і важливість яких доведена роботами В.Бутенко, С.Мельничук, Н.Миропольської, О.Олексюк, Г.Шевченко. Пріоритетом наукових досліджень є розробка інформаційних і комунікаційних технологій, створення програмних продуктів для комп'ютерно-орієнтованих систем і технологій, підручників і навчальних матеріалів на електронних носіях.

У галузі мистецької педагогіки дослідження здійснювали: М.Близнюк (формування інформаційної культури студентів), М.Юсупова (нові інформаційні технології графічної підготовки студентів), Т.Трубчанінова (комп'ютерні технології як засіб творчої навчальної діяльності), покров щук (розвиток творчих здібностей засоби комп'ютерних технологій). Основною метою позначеного наукового напрямку є опрацювання теоретичних основ і створення практичних умов підготовки студентів як майбутніх фахівців, готових до широкого застосування комп'ютеризованих систем та інформаційних технологій.

Під час переходу суспільства до інформаційного рівня розвитку система професійної освіти висуватиме нові вимоги до професорсько-викладацького складу як до трудового ресурсу, пов'язані із необхідністю досконалого володіння інформаційно-комунікаційними технологіями та однією з іноземних мов за професійним спрямуванням. Це уможливить ефективну побудову навчального процесу, введення дистанційних форм навчання і саморозвитку, адаптацію навчальних курсів до вивчення в умовах постійного удосконалення, реформування системи організації навчального процесу і забезпечить впровадження новітніх педагогічних технологій і сучасних методик вивчення дисципліни. Перехід до інформаційного суспільства є одним із основних об'єктивних чинників активізації інтеграційних процесів у міжнародному освітньому просторі, реформування системи освіти, пошуку ефективних моделей, форм, систем організації навчального процесу у ВНЗ [1; 2].

Комп'ютерні технології являють собою цілеспрямовану і організовану сукупність інформаційних процесів з використання засобів сучасної техніки,

що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до різноманітних джерел інформації. Наслідком їх впровадження має бути підвищення якості навчання на всіх рівнях освіти і підготовки та перепідготовки кадрів за рахунок впровадження автоматизованих систем масового поширення інформації у вищих навчальних закладах, налагодження випуску навчальної літератури в електронній формі, впровадження методик і програмно-технічних засобів дистанційного навчання.

У мистецькій освіті важливим аспектом комп'ютеризації проектної і графічної діяльності є автоматизація процесу конструювання, автоматизація процесу складання і читання креслень, автоматизація процесу розв'язування задач, вихідні дані яких представлені в графічній формі. Визначною характеристикою процесу інформатизації мистецької освіти є системне використання найрізноманітніших джерел художньо-естетичного досвіду особистості, що дозволяє активно освоювати теоретичний і практичний досвід у галузі мистецтвознавства, культурології, історії, світової художньої культури, психології мистецтва, художнього сприйняття і творчості, методики образотворчої діяльності.

Впровадження комп'ютерних технологій передбачає оновлення методики проведення занять, застосування проблемних, евристичних, ігрових та інших продуктивних форм навчання, що розвивають активність, самостійність особистості, збільшують можливість індивідуалізації навчальних завдань. При цьому засоби масової комунікації, поєднуючи в собі лекційні і практичні заняття, мотивують до творення нових педагогічних ідей, що можливо як в автономному варіанті, так і у процесі інтеграції в навчальних дисциплінах.

Системний підхід.

Системні дослідження в педагогіці вищої школи ґрунтуються на різних аспектах теорії систем та її застосуванні, вагомий внесок у розвиток якої внесли такі відомі вчені, як В.Афанасьєв, Л.Берталанфі, І.Блауберг, Д.Гвішіані, Дж. Клір, М.Месарович, В.Садовський, Б.Юдін. Науковці розробляли і впроваджували системні методи навчання (Ю.Бабанський, В.Безпалько, Б.Гершунський, М.Голубів, С.Гончаренко, В.Кан-Калик, Н.Кузьміна, В.Лутай, В.Семиченко, В.Симонов, М.Станкин, І.Підласий).

У загальному сенсі під системним підходом розуміють методологічний напрямок, який розробляє засоби пізнання і конструювання складно організованих об'єктів. Системний підхід є методологічним знаряддям вивчення інтеграції, точніше інтегрованих об'єктів та інтегрованих залежностей і взаємодій.

Системний підхід як методологічний засіб в онтологічному і гносеологічному плані передбачає створення єдиної моделі об'єкта як цілого, яка виконує функцію засобу організації дослідження педагогічного процесу. Дослідження, пов'язані з вивченням структури системи, її системоутворюючих зв'язків, функціонування і розвитку, керування нею, є системними, якщо дотриманий основний методологічний принцип цілісності системи.

Потребує систематизації образотворчий аспект професійної підготовки студентів у мистецькій освіті, який в основному здійснюється у рамках різних

курсів з історії мистецтва, практичних художніх дисциплін, частково філософії і історії. Так, наприклад рисунок вивчає закони побудови зображення на площині, особливості графічних технік. Будь-яка наукова і практична дисципліна вивчає суттєве, закономірне, визначальне у мистецтві, виходячи з свого предмета дослідження, тобто об'єктивно має звужене коло задач. Проте у цілісному навчально-виховному процесі існує безліч паралельних напрямків, які суттєво впливають на його перебіг, і за певних умов навіть визначають його.

Різні спеціальні дисципліни опосередковано готують студента до майбутньої діяльності, формують уявлення про реальний виробничий процес, однак педагогічна теорія не в змозі скласти цілісну картину професійної підготовки у вигляді співіснування різних фрагментарних предметних теорій.

Лише онтологічне розуміння педагогічного процесу як системної цілісності, що визначається складною нескінченно-можливою реальністю, надасть змогу уникнути подрібнення його на окремі методики. Побудова системної моделі навчання передбачає виділення ряду підсистем, класифікуючи їх згідно із ступенями їхньої складності, і визначає місце самого педагогічного процесу в ієрархії систем природи та суспільства. Важливим є системний аналіз об'єктного й суб'єктного вимірів педагогічного процесу, їх доповнювання на умовах співіснування, діалектичній взаємодії.

Отже системні погляди на педагогічний процес вищої школи акумулюють ідею співіснування різних методів, підходів, теорій в освіті, не підносячи до абсолюту той чи інший підхід до навчання, не перебільшуючи значення жодного з них. Принцип взаємодоповнюваності різних підходів і парадигм, їх діалектичної й діалогічної взаємодії на засадах системності слід покласти у основу розробки концепцій розвитку мистецької освіти та окремих її галузей.

Суттєвим елементом розвитку вищої освіти є **педагогічні інновації**, які відповідають вимогам часу і долають інертність освітньої системи. На сьогодні вища школа України характеризується підвищеною інтенсивністю інноваційних процесів і теоретичною розробкою проблем інноватики (А.Єрмоленко, С.Клепко, М.Култаєва).

І.Богданова визначає принцип інноваційності у освіті як впровадження нових технологій навчання, які зможуть забезпечити зміну стереотипів поведінки і мислення, підходів до навчання і набуття власного досвіду, самовизначення і самоудосконалення.

Проблеми інноватики у вищій освіті України, що має доволі консервативний характер, у організаційному плані вимагають створення нової, гнучкої, здатної до швидких адаптацій структури вищої школи, формування нових організаційно закріплених зв'язків із споживачами освітніх послуг і продукції. Соціологічні дослідження О.Навроцького доводять необхідність подальшої демократизації управління вищою освітою, проведення організаційно-управлінських інновацій – створення асоціацій університетів, міжвузівських проблемних лабораторій, наукових інноваційних баз тощо.

На думку В.Орлова, активне формування інноваційних процесів у мистецькій освіті включає цілеспрямоване практичне моделювання діючих освітніх проектів, прийняття і підтримку цінностей нового мислення і досвіду,

розповсюдження нових культурних середовищ мистецької освіти, створення співтовариств, наукових шкіл, орієнтованих на спільний розвиток системи художньо-естетичного виховання в складних умовах сучасної культурної ситуації [2]. Серед сучасних інноваційних напрямків розвитку мистецької освітньої галузі можна виділити розробку власної теорії інновацій, особистісно орієнтоване навчання, розвиток організаційно-структурної моделі освіти, систему безперервної освіти.

Усе вищезазначене дає змогу зробити наступні висновки:

- мистецька освіта як підсистема вищої освіти України, покликана забезпечувати інтеграцію України у світові економічні та культурні структури, що вимагає науково-теоретичного обґрунтування прогресивних педагогічних технологій і підходів;

- пріоритетними освітніми напрямками розвитку мистецької освіти слугують: інтегративний, синергетичний, культурологічний, інформаційний, системний підходи;

- суттєвим елементом розвитку вищої освіти є педагогічні інновації, які полягають у технологічній реорганізації мистецької педагогіки.

У подальших дослідженнях планується вивчення чинників забезпечення інноваційних процесів у мистецькій освіті, змістових і організаційних факторів побудови моделі образотворчої підготовки фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кушнір В.А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи: Автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2003. – 39 с.
2. Орлов В.Ф. Педагогічні інновації в галузі мистецької освіти // Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент: Збірник наукових праць / В.М.Мадзігон (гол.ред.). – К.: ТОВ. «ТОНАР», 2007. – С. 33 – 38.
3. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
4. Шевнюк О.Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика: Монографія. – Київ, НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2003. – 232 с.

Кайдановская Е.А. Тенденции развития высшего художественного образования Украины.

В статье рассмотрены основные тенденции развития высшего образования Украины, проанализированы различные подходы к обновлению художественного образования в современных научно-педагогических теориях.

Kaidanovska O. Tends of the Ukrainian higher artistic education development.

In the article there are considered basic tends of the Ukrainian higher education development, different approaches to the renovation of the artistic education in modern scientifically-pedagogical theories are analyzed.